

Evangélikus Kántorlevél

— Szerkeszti: Finta Gergely —

Bence Gábor

Ébredés — elkenés — punnyadás?

A Keresztyén énekeskönyv „Új részének” énekei az 1982-es Evangélikus énekeskönyvben a szövegek rövidülésének tükrében

A magyarországi evangélikusok immár huszonhatodik éve használják jelenlegi énekeskönyvüket. Az 1982-es *Evangélikus énekeskönyv* szerkesztői évtizedekkel a kötet megjelenése előtt tudatosan készítették elő az első egységes magyarországi evangélikus énekeskönyvet. Az előkészítő munka egyik része volt 1955-ben az ún. *Dunántúli énekeskönyv* (1911) kiegészítése az „Új résszel”, a számozás miatt *hétsházás*nak nevezett énekekkel. Jelentős lépésnek számított, hogy az énekszövegek első versszakra kottázva jelent meg, de még nagyobb újítás lehetett az, hogy az addigi kiegyenlített éneklési módot az „Új részben” ritmikus dallamok váltották fel. Erre az alapra építve lehetett eredményes az 1982-ben megtett újabb lépés: minden ének kottázva került a gyülekezet elé, és —ahol csak ezt engedte a zenei anyag— ritmizált változatban jelentek meg a korálok.

Az 1982-es énekeskönyv szerkesztői célul tűzték ki, hogy csak olyan hosszúságú énekeket közöljenek, amelyeket a felgyorsult élettempójú XX. századi gyülekezetek is szívesen végigénekelnek. E döntés hol kisebb, hol durvább beavatkozást igényelt az addigi —általában hosszabb— énekszövegekbe. Magát a célkitűzést lehet helyeselni: a mai énekeskönyv énekeit általában valóban végig tudjuk énekelni. Nem kell lapozni az ének közben, a dallam kottája mindvégig a szemünk előtt van. Szinte minden egyes versszak „megáll a lábán”, félreértést nem okozva önmagában is elénekelhető. Jellemző azonban, hogy —tudatosan vagy tudattalanul— milyen mondanivalójú versszakok hullottak ki a rövidítési tevékenység során.

Cikkemben az átalakítási munka csak egy kis szeletét vizsgálom: mennyit változtak az „Új rész” (1955) énekei a rövidítő munka során? Ne feledjük, hogy ezek az énekek az új énekeskönyv szerkesztése előtt alig negyed századdal kapták meg „hivatalos” alakjukat, a gyülekezetek viszonylag frissen tanulták meg őket. A korra jellemző prozódiai elképzelések és a mindennapi nyelvhez közelíteni kívánó elvárások miatt mégis több éneket teljesen át kellett dolgozni.

Cél lehetett az is, hogy egy-egy éneken belül a többé-kevésbé azonos gondolatokat hordozó versszakokat rostálják ki, s csak a legjellemzőbbet tartásák meg.

Érdeklődésemet véletlen megfigyelés keltette fel. Más munkám során a két énekeskönyvet lapozgatva feltűnt, hogy a *gonosz, a bűn ellen küzdő egyház képe* mily sokszor esett a rövidítési munka áldozatául. Ugyanígy kimaradnak a *világ hívságáról és csábításáról* éneklő versszakok.

Úgy képzelem, hogy a rostálást végző Szövegi Bizottság figyelt arra, hogy a Krisztusra mutató versszakok mindenképp maradjanak meg, s ha rövidíteni kell, akkor az egyes ember életéről szóló tanítások kerüljenek ki az énekekből.

Példaként álljon itt a 12. zsoltár Luther által alkotott parafrázisa (745, *Lásd meg a mennyből, Úristen*), mely hatversszakos volt az 1955-ös énekeskönyvben, míg az 1982-es kötetbe három versszakossá rövidült formája került. Igaz, hogy az első versszak is elég egyértelműen ír a *szent ígét* erő *támadásáról*, így érvelhetünk amellett, hogy a második vers (*Mind csalárdság, mit hirdetnek, Ön-maguk találománya. Nincs egység: nem építenek Az Isten szent szavára...*) elhagyható, ugyanígy a harmadik is, hiszen az szinte agresszíven szól a hamis próféták kiirtásáról, s ez az „agresszív hang” nem illik a keresztyénekhez. (3. *Mind irts ki az Úristen E hamis prófétákat, Kik kérkednek nagy gögösen: „Hol, aki szembeszállhat? Ím hatalom és jog miénk, És amit megszabunk, az szent. Ki lenne úr felettünk?”*) A hatodik versszak pedig nem elég fennkölt befejezésként (...*Mert a gonosz győzelme, Ha magát közénk színelve, Ránk vetheti a jármot*), szebb az *ige messzire ragyogó fényét* megéneklő ötödik vers zárásul.

Nem nagy felismerés, ha a hihető érvek mögött 2008-ban mégis észrevesz-szük az egyházi öncenzúra valóságát. Igen, a hetvenes évek végén a hivatalos evangélikus teológiai irányvonal kereste „az egyház útját a szocializmusban”, és azt nem az ellenállásban, hanem az együttműködésben találta meg. Ma mégsem azért kell számba vennünk a kimaradt versszakokat —s velük a kimaradt gondolatokat—, hogy ítéletet mondjunk az azóta elhunyt szerkesztők felett. Azért kell szembesülnünk a változtatásokkal, hogy gyülekezetépítő és teológiai munkánkban tudjuk tudatosan ellensúlyozni az énekeskönyv meghatározottságát. Ugyanígy egyházzenezőként is keressük azokat az énekeket, amelyek kevesebb torzítást hordoznak magukon.

Más döntések mögött is észrevehetjük a kor óvatoskodó egyházi gondolkodását. Jellemző példa lehet a 757-es számú Scholz László-ének —az evangé-
lizációs idők fontos éneke—, amely teljesen kimaradt az új kötetből. A vers Máté evangéliumának 10. része alapján Jézus tanítását közvetíti nyolc versszakonban: *Mint juhokat küldlek Ordas farkasok közé.* (6. *Törvényszék elébe Vonszolnak majd titeket, Aki követ, bátor, Nem retten haláltól...*) Nem meglepő, ha a jóléti társadalom ábrándját kergető kor időszerűtlennek tartotta az ilyen figyelmeztetéseket, szívesebben énekel a Krisztussal kapott *győzelemről* és az ő erejével végzett *szolgálatról*. (Ld. a 736. ének újonnan készült versszakait.)

Cél lehetett az is, hogy a modern kori igehirdetések bizonytalanná váló Sátán fogalmát (személy?, teremtmény?, bennünk él?, tőlünk független valóság?) ne

kelljen az énekszövegekben pontosítani. Így maradhat ki könnyen az egyébként egyáltalán nem hosszú 713. ének (*Jézus Krisztus, szép fényes hajnal*) 4. verse: *Az ördögnek csalárdságától, Lelki testi nyavalyától, Órizz hamis tudománytól!* S ha rövidíteni kell a frissen megtanított szép finn éneket (771, *Jöjj le hozzánk, jer közénk*), nem csoda, hogy az ötödik versszak hamar kihullik (5. *Sátánnak prédájára, Jézusunk, ne hagyj magunkra!*).

Ugyanezen ének utolsó versszaka valószínűleg azért tűnt korszerűtlennek, mert óvott a *világ barátságától*, hiszen —gondolhatták— helytelen, ha a keresztyén ember nem vállal közösséget a világgal. Hasonló példát találunk a 784. énekekben is (*Jöjj, hogyha bűnöm éget*), ahol a 6. vers szólt a világ megtagadásáról.

Ismétlem, nem volna helyes a mai élethelyzetünkből ítélkezni eleink munkája felett. A legutóbb említett gyönyörű bűnbánati korál valószínűleg mai formájában is megérinti és segíti az éneklő gyülekezetet a krisztusimádatra. A kimaradt három versszak közül kettő valóban csak újabb költői képekkel járta körül a kiinduló gondolatokat, így a rövidítést ma is indokoltnak tarthatjuk. Az alábbi táblázatból az is kiderül, hogy ugyan több mint egy tucat olyan versszak került ki a kilencvenegy darab „hét száz as énekekből” az 1982-es énekeskönyvben, amely az ellenség elleni küzdelemről énekelt, maradt is benne, került is bele hasonló gondolat, még ha szelídített módon is. Teológusaink feladata, hogy értékeljék a mai helyzetet, s jelezzék, ha szükségesnek tartják a hangsúlyarányok módosítását egy következő énekeskönyvben.

Egy magánbeszélgetésben hangzott el: az 1955-ös énekeskönyvön érződik az *ébredés korának* hatása, az 1982-es kötetben nyomot hagyott az *elkenés kora*. Ha ma már ez nem foglalkoztat —teszem hozzá magam—, minket, az egyházi éneklésért felelősöket is elért a *punnyadás kora*. Ne így legyen!

Táblázat a „hét száz as énekekben” történt szövegi változásokról

1982	1955	szövegkezdet (1955)	változás	hiány vagy gyarapodás
45	701	Én lelkem, áldd az Urat	átírva; – 2. és 5. vers	2. Bűnbocsánat 5. Magasztalás
42	702	Nagy Úristen, dicsérünk	teljesen átírva, egy verssel rövidebb	dicsőítés helyett könyörgés
232	703	Jer, kérjük Isten áldott Lelkét	kis igazítások	
247	704	Mi hiszünk az egy Istenben	új fordítás	
77	705	Irgalmazz, Úristen	– 2, 3. és 7. vers	2. <i>Míg elmúlnak tőlem az én ellenségim</i> 3. <i>Én ellenségimtől engem megmenthessen</i> 7. <i>És veszedelmemben légy oltalmam nékem!</i>
79	706	Ne hagyj elesnem	+ 5. vers	+ összefoglaló versszak
–	707	Hallgass meg minket, Úristen	kimaradt	<i>Verd meg nyomorgatóinkat!</i>

48	708	Nagy hálát adjunk	+ 2. vers	+ Krisztus világosság
–	709	Mint akarod, úgy bánj velem	kimaradt	1. keresztviselés 2. Hamis tanítókra ne hagyj 3. Boldog halál
52	710	Dicsérjük Istent, mind...	– 2. vers	2. Álmunkból szeretteinkkel együtt fölkellett
54	711	Mind adjon hálát Istennek	változatlan	
–	712	Dicsérünk, Úristen	kimaradt (GyLK 789)	
92	713	Jézus Krisztus, szép fényes hajnal	– 4. vers	<i>Az ördögnek csalárdságától ... őrizz hamis tudománytól!</i>
93	714	Hadd áldlak teljes szívből	kis igazítások	
102	715	Jókor reggel házról házra	új fordítás	<i>Vesd le ellenségeinket helyett: Győzd meg ellenségeinket</i>
108	716	Szenháromság, egy Istenség	változatlan	
109	717	Krisztus ki vagy nap és világ	más szöveg (Debrecen 1592)	
121	718	Ó, maradj velem	változatlan	
120	719	Ó, terjeszd ki, Jézusom	változatlan	
137	720	Jer, tárjunk ajtót	változatlan	
258	721	Új világosság jelenék	változatlan	
133	722	Ó, jöjj, ó, jöjj, Immánuel	– 5. vers	<i>Ki törvényt ajándékoztál</i>
151	723	Hadd zengjen énekszó	változatlan	
136	724	Istennek szent Fia	– 4., 6. és 8. vers	4. Jelen van a szentségben 6. ... a gonosztul Lelkük megszabadul 8. ... szomorú bért vesz, ki gonoszul élt
152	725	Kit sok boldog pásztor dicsért	kis változások	<i>Máriának szent szülöttét helyett: Isten egyszülöttét</i>
–	726	Jer, mindnyájan örüljünk (16 versszakos!)	két új szöveg- gel: 172–173	
157	727	Egy zsenge rózsatőről	változatlan	
138	728	Jertek, hívek, Jézus elé	változatlan	
161	729	Ím, jászlad mellett térdelek	kis igazítás	
163	730	Fel útra, ti hívek	kis igazítás	
179	731	Nékünk születék mennyei király	– 2., 7. és 9. vers	2. próféták 7. <i>Nincsen a bűnnek hatalma rajtunk</i> 9. doxológia
–	732	Új esztendő jött el hozzánk	kimaradt	
185	733	Égi csillag	– 2. és 6. vers	2. fény az átkos éjbe 6. <i>Merre még pogányok élnek</i>
201	734	Jézus, élte életemnek	– 6. és 7. vers	az eddigi versek gondolatainak folytatása
189	735	Királyi zászló jár elől	változatlan	
213	736	Krisztus feltámadt	+ 2. és 3. vers, hogy a dallam jobban rögződjön	+ Vége a gyásznak! + Győzelem a miénk, erő szolgálni
216	737	Dicsőség néked, Istenünk	változatlan	

214	738	Jézus Krisztus, mi Megváltónk	új fordítás	
217	739	Felvirradt áldott szép napunk	változatlan	
218	740	Ma győzött Isten szent Fia	új fordítás – 3. vers	
227	741	Krisztus a mennybe...	+ 2. és 3. vers	
231	742	Ó, jöjj, teremő Szentlélek	– 5. vers	– <i>Távol tartsd az ellenséget</i>
234	743	Jövel, Szentlélek Úristen, lelkünknek (10 vers)	– 2, 4–6., 8. vers	itt bennmaradt az <i>ördög csalárdsága</i>
235	744	A pünkösdnek jeles napján	– 4. vers	– <i>Kezdének szólni nyelvekkel (régies)</i>
257	745	Lásd meg a mennyből, Úristen	– 2–3. és 6. vers	2. <i>Mind csalárdság, mit hirdetnek</i> 3. <i>Mind irtsd ki az Úristen E hamis prófétákat</i> 6. ... <i>rontó elegyedéstől Te oltalmazd meg néped!</i>
–	746	Légyen velünk az Úristen	kimaradt	
255	747	Tarts meg, Urunk, szent igédben	változatlan	
261	748	Semmit ne bánkódjál (12 versszak)	– 4–5. és 8–12 vers + 2. vers	4. <i>Akármit halásson az ördög utánad</i> 5. ... <i>nem fog a pogány ellenség</i> 10. ... <i>Vedd el már mirőlünk a sok ellenséget!</i> de: + 2. vers: <i>Királyi nemzet vagy ...</i>
276	749	Mondjatok dicséretet	változatlan	
280	750	Itt az Isten köztünk	új fordítás	
467	751	Ébredj, bizonyágtévő Lélek	új fordítás	
266	752	Isten szívén megpihelve	kis igazítás	
454	753	Hány hívő érte el az égi célt	+ 4. vers	+ a harcban halljuk a győzelmi éneket
–	754	Nincs Krisztusban Kelet, Nyugat	kimaradt	
468	755	Bár szent tüzed lánggal lobogna	új fordítás + 3. vers	+ 3. <i>Hisz béke a te szándékod</i>
245	756	Szentlélek, Lelke Atyának s Fiúnak	– 5. vers	5. <i>Üldözhet a világ</i> ... <i>dicsőség a vértanúság</i>
–	757	Mint juhokat küldlek	kimaradt	... <i>Ordas farkasok közé</i>
433	758	Ez a szent tízparancsolat	kis igazítás	
278	759	Ó, mi Urunk [, Krisztus Jézus, ki felmentél]	– 5. vers	új nyelvek ajándéka
286	760	Van örök kincünk	változatlan	
295	761	Bár testi szem csak azt látja (Krisztus elment a Jordánhoz)	+ 1–2. vers	az evangéliumi kép felidézése
304	762	Áldassék Isten	kis igazítás	
300	763	Először lépek oltárodhoz	+ 2., 4. és 6. vers	+ az alternatív ének kiegészítése a gyülekezet verseivel
366	764	Jézus Krisztus, egy Mesterünk	változatlan, benne: <i>Kísértések ellen bátorítson!</i>	
503	765	Ó, Jézus, kincsem, vigaszom	– 4., 7. és 9. vers	rövidítés

		(10 versszak)		
365	766	Paradicsomnak te szép élő fája	- 5. vers	a már erősen kivágott eredeti vers rövidítése
370	767	A Bárány elhordozza mind (8 hosszú vers)	új fordítás, összevont versszakokkal négy versszak	benne: ... <i>harcban bátorságom.</i>
371	768	Felséges Jézus	- 6. vers	6. A halálban is benne bízom
378	769	Ártatlanság szent Báránya	a 2. verstől új költésű szöveg	passió-énekből Jézus-ének
381	770	Jézusom, Krisztusom, én szerelmesem	kis igazítás	
284	771	Jöjj le hozzánk, jer közénk	- 5-6. vers	5. <i>Sátánnak prédájára Jézusunk ne hagyj...</i> 6. <i>Legyen másnak nyereség A világnak barátsága;</i>
385	772	Szelíd szemed, Úr Jézus	változatlan	
388	773	Győzelmet vettél	kis igazítás	
208	774	A keresztfához megyek	kis igazítás	4. vers <i>Ó-emberem már megholt helyett: Győzedelmes Krisztusom.</i>
461	775	Ó, Jézus, amikor sokan	változatlan	
395	776	Jézus a szőlőtő	változatlan	
397	777	Szép hajnalcillag	változatlan	
338	778	Isten nékem erőm	kis igazítás	
394	779	Mindenkor veled vagyok	kis igazítás	
339	780	Tebenned bízunk eleitől fogva (9 versszak)	- 3-8. vers	erős rövidítés
405	781	Mindenható Úristen (15 versszak)	- 3-6., 8-10 és 13-14. vers	
431	782	Szent, örök Isten	változatlan	
427	783	Az Úr szent Bárányára	változatlan	
416	784	Jöjj, hogyha bűnöm éget (8 vers)	- 3-4. és 6. vers	6. <i>S e világot meglágyván...</i>
443	785	Jézus, hű vezér	új fordítás	
456	786	Kegyelemnek szép rózsája	a 4. és 5. vers összevonása	
449	787	Fel, mert az irgalom percei múlnak	változatlan	benne: <i>Támad az ellenség, nélküled végünk...</i>
460	788	Tisztítsd meg szíved, Jeruzsá- lem népe	- 7. vers	7. <i>Urunk miattad pogány ne gyalázza!</i>
500	789	Már megyek békén, örömmel	kis igazítás	
525	790	Uram, ó add...	változatlan	
499	791	Életünkben szüntelen	változatlan	